JOSEF URBAN

HABERMANNŮV MLÝN

Kultovní příběh
s předmluvou Juraje Herze

FRAGMENT

Habermannův mlýn

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz
www.albatrosmedia.cz

Josef Urban
Habermannův mlýn – e-kniha
Copyright © Fragment, 2016

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

OBSAH

Předmluva 7
Prolog 9

I. Nádraží, místo posledního slibu 13
II. Starý zvyk 17
III. Starosta 23
IV. Na pile 27
V. Příjezd 30
VI. Noční návštěva 32
VII. Sokolí hnízdo 39
VIII. Přepadli nás, Habermanne 42
IX. Křižáci se vrací 50
X. Ukradené sny 54
XI. Vlak 65
XII. Kdo se směje první 70
XIII. Za noci svítil měsíc 81
XIV. Místo, kde vlci vyjí – vteřiny věčnosti 84
XV. Střelnice, my se už nevrátíme – nikdy 91
XVI. Poslední podzim 103
XVII. Konfidenti. 111
XVIII. Mše za hodinu odpuštění 114
XIX. Bolestné vykoupení, Jan Březina 119
XX. Mezi mlýnskými kameny, August Habermann . . . 126
XXI. Šperky života, Petr Hartl 134
XXII. Modlím se za tebe, má lásko, Herta 141
XXIII. Nesplacený dluh, Jan Březina 146

V zemi duchů 161

JOSEF URBAN

HABERMANNŮV MLÝN

JOSEF URBAN

HABERMANNŮV MLÝN

Tento příběh byl sepsán na základě skutečných událostí.
Jde však o román, nikoliv o dokumentární zpracování.
Proto jakákoliv podobnost s konkrétními historickými postavami
či žijícími lidmi je čistě náhodná.

FRAGMENT

Novelu „Habermannův mlýn“ věnuji všem,
kteří byli a jsou pošlapáni lidskou zlobou a záští,
byť jakkoliv dovedně skrytou, třeba za nejmocnější
institucí tohoto světa.

PŘEDMLUVA

Myšlenku na natočení filmu s touto tématikou jsem měl dlouhé roky, ale nemohl jsem najít vhodnou předlohu, která by se mi líbila a podle které bych mohl film natočit.

Pocházím ze židovské rodiny. Narodil jsem se na Slovensku v Kežmarku. Z mé rodiny Němci během války pozavírali a zlikvidovali vlastně skoro všechny kromě mě a mých rodičů. Nám se zatčení dlouho vyhýbalo, nejspíše proto, že jsme nebyli příliš spojováni se židovskou obcí. Otec byl ateista, takže se neúčastnil žádných shromáždění, Vánoce a Velikonoce jsme dodržovali stejně jako křesťané. Navíc jsme měli papíry, že jsme křtění protestanti. Jednoduše nás nebrali jako příslušníky židovské komunity. Pak ale popravili mého dědu Rudolfa a Antona a obě babičky skončily v plynu. Začalo být jasné, že se transportu nevyhneme ani my. Dostali jsme echo od tatínkova šéfa, který chodil na lov s německými důstojníky, že se máme rychle schovat, protože přišla řada i na nás a po rodině půjdou. Stalo se to poměrně dost pozdě, až na podzim dvaačtyřicátého roku, ale stalo se to. Před fašisty jsme se skrývali v německé vesnici Eisdorf (dnes se jmenuje Žakovce) v rodině sedláků, který nás zcela nezištně ukryli v malém domku o jedné místnosti. V té vesnici nežil jediný Slovák. Tehdy mi nebylo ani deset let a nedokázal jsem celé dny v domku vydržet a chodil si hrát s německými dětmi. Z dnešního pohledu se jedná skoro o zázrak, že nás nikdo neudal, ačkoliv nás Němci a slovenští gardisti velmi intenzivně hledali. V Eisdorfu jsme strávili asi tři týdny a pak nám z Kežmarku vzkázali, že se můžeme vrátit, protože nám už nic nehrozí. Bohužel již po několika dnech přijeli pro tatínka do lékárny, kde pracoval, gardisté. Po necelé hodině pak přijeli i k nám domů a zatkli nás. Poté následoval transport celé rodiny nejprve do Ravensbrücku, kde jsme byli rozděleni. Později jsem byl převezen do

Sachsenhausenu a tam jsem zůstal až do konce války. Celá naše rodina naštěstí přežila, ale když jsme chtěli po návratu z koncentráku jít německé rodině do Eisdorfu za azyl poděkovat, zjistili jsme, že byli všichni vyhnáni, vesnice neexistovala a na jejich místech byli právě ti gardisté, kteří pomáhali SS a teď se stali členy komunistické strany. I proto mám svou osobní zášť a tu chci dát na vědomí. Zlé se nemá odplácet zlým, ne všichni Němci byli fašisti, já jsem například dodnes vděčný německému doktorovi Kaulovi, který mne za války denně ošetřoval, když jsem onemocněl spálou. Vyléčil mne, učil mne znovu chodit… Dlouhá léta jsem jej pak v Německu hledal, nakonec jsem našel jeho sestru, se kterou jsme si začali psát. Natočení filmu je pro mne mým osobním poděkováním a splněním dluhu těm, kteří pomáhali nejen nám.

Chtěl jsem otevřít téma vyhnaných Němců, protože krutosti, které vyhnání provázely, zůstávají dodnes tabu. Mnoho Čechů nechce, aby jim byly připomínány, mnoho Němců setrvává na mínění, že bylo učiněno příkoří, které nebylo nikdy odčiněno. Mezitím se ale narodila nová mladá generace se silnou potřebou po objasnění minulosti, a o tom všem film Habermannův mlýn je. A je i o chamtivosti a o snaze zakrýt své vlastní zločiny, protože mezi těmi zapálenými revolučními gardisty s rudou páskou na rukávě i mnoha zdánlivě slušnými, obyčejnými lidmi byli udavači. A oni potřebovali odstranit ty, kdož o jejich proviněních věděli. A tato příkoří nebyla nikdy odčiněna.

Juraj Herz
Režisér filmu
Habermannův mlýn

PROLOG

Habermannův mlýn aneb kam kráčíš, republiko

Když v roce 1945 podepsal prezident Beneš tzv. dekrety o odsunu sudetoněmeckého etnika, bylo již dávno rozhodnuto. Potomci Němců, kteří od 12. století kolonizovali pohraničí, byli republikou vyhoštěni za kolaboraci s nacismem.

Byl uplatněn princip kolektivní viny, z hlediska dnešního práva nepřijatelný. Prezident Beneš, který před válkou utekl do Anglie, dychtil po pomstě. Po návratu z exilu ve svém emotivním projevu v Brně pronesl onu slavnou větu: „… můj program – já to netajím – že otázku německou musíme v republice vylikvidovat." Jak známo, dějiny píší vítězové. Na Postupimské konferenci bylo dohodnuto mocnostmi, i těmi, které nás v roce 1938 zradili, že naše území bude etnicky vyčištěno.

Zvláště v kontextu dnešní doby lze pro tehdejšího prezidenta nalézt pochopení. Z hlediska budování Československa se jistě zachoval státotvorně. Habermannova rodina, jež žila v Sudetech po mnoho generací, však jeho slova vnímala se strachem.

Před lety jsem pořádal výpravu na aljašskou řeku Wind. V pralese, nedaleko hlavního města teritoria Yukon Whitehorse, kde jsme měli zaparkovaný náš van, se na zápraží srubu objevil zarostlý majitel. V ruce třímal pivo značky Molson a na triku, se kterým jezdil normálně do města, měl namalovanou siluetu hajlujícího Hitlera. Vedle byl nápis Hitler's trip around Europe (Hitlerova výprava po Evropě) Dole zářila švabachem napsána hesla: *Rakousko 1938, Sudety 1938, Polsko 1939, Francie 1940, Anglie 1940, Rusko 1941.*

Nevěřil jsem vlastním očím, emblém byl doplněn znakem wehrmachtu, černým rovnoramenným křížem. Nebylo pochyb o tom, že tento zálesák byl Hitlerův obdivovatel. Sudety skutečně znal, protože

se tam před lety narodil jeho praděd. Úhlem jeho pohledu byl Hitler nositelem evropské kultury.

Tenkrát mne poprvé napadlo, jak je všechno v životě relativní. Jak se dá historie manipulovat jako „lehká dáma“ ve prospěch toho, kdo má peníze a rozdává karty. Velmi snadno se totiž může stát, že naše příští generace zapomenou na genocidu páchanou německou armádou a naše děti budou vnímat Adolfův trip po Evropě stejně „pozitivně“, jako zálesák z Whitehorse.

Historie pamatuje silné – dobyvatele, vojevůdce a také teroristy. Zavraždění Habermanna a dalšího „plebsu“, který stál v cestě dějinnému kvasu, byla krutá daň za miliony mrtvých na evropském válčišti. Každý konflikt se zastaví v okamžiku nové rovnováhy. Ta nastala v květnu 1945. Tenkrát Hitlerův „výlet“ po Evropě skončil.

Když Julius Caesar porobil Galy v bitvě u Allesia, rovněž i on etnicky vyčistil dobyté území. Budoval říši, hledal nové zdroje bohatství, loajální poddané, kteří by bez reptání přispěli do státní kasy. Podobně postupoval Alexander Veliký, Julius Caesar, Napoleon i Hitler. Stejné cíle, stejně prostředky. Z hlediska pohledu každého dobyvatele existuje pouze spravedlivá válka, nejlépe ve jménu boha, národa či rasy,

Tak byly ustaveny nejen říše a státy, ale i jejich instituce. Prezident Beneš chtěl bránit republiku, ale byl zrazen a zostuzen. Nebyl typem bojovníka, který by se dokázal postavit většině. Alexander Veliký to u Gaugamél dokázal, stejně tak jako Julius Caesar u Alesia. Bitvy zdánlivě prohrané se proměnily v ta nejskvělejší vítězství, změnily život lidí, osídlení kontinentů, milóny osudů, i ten Habermannův a mé rodiny, která v roce 1938 ze Sudet před Hitlerem uprchla. Znovu je důležité si uvědomit, kdo píše dějiny a jakým úhlem pohledu je hodnotíme.

Naše republika se v současné době ocitla na rozcestí. V milionovém proudu migrantů se jaksi zapomnělo nejen na Gaugamély a Alesio, ale také na Sudety, na tureckou invazi, kterou pod Vídní zastavil Jan Soběski. Bojoval i za nás. Evropa se chová jako rozmazlená dáma, zahleděná do svého přepychu, neschopná čelit pohromám, o vojenské invazi nemluvě. Vypadá to, jako bychom zapomněli, že právě my jsme tady doma. Brusel za nás vyřeší pouze to, co Mnichov před vypuknutím války. Kdykoliv nás

prodá. Zatím nám určil, jaké máme používat žárovky a místo rumu pijeme tuzemák. Svým ignorantským přístupem k bezpečnosti kontinentálního státu, se nám, členům EU brzy může stát, že místo Vánoc budeme slavit ramadán. Nemám nic proti muslimům. Naopak, vadí mi, když někdo maluje karikatury Mohameda, stejně tak, jako Ježíše Krista. Držím se ale okřídleného přísloví – kdo se kde zrodí, tam se také hodí.

Němci, které jsme vyhnali, patřili do střední Evropy. Máme obdobné kořeny, i přesto, že Slované a Germáni společně často křížili meče. Pouze zdánlivě malá etnická rozdílnost zapříčinila velké hromobití. Co způsobí příliv nejen různě namíchaných etnik, především však zcela jiná kulturní a sociální tradice, je jasné.

Habermannův mlýn vypráví o touze člověka žít spravedlivý život, navzdory křivdám, válce i strachu.

Dnes není čas na hloupé moralizování, neboť jsme konfrontováni mašinerií mnohem víc výbušnou, než tomu bylo v roce 1938. Proto, když už jsme si republiku nechali několikrát okupovat, když už jsme si ji nechali rozkrást, nedopusťme, abychom si nechali vzít to poslední a jedinečné, co nám ještě zbývá, totiž ono vědomí, že jsme tady doma.

S úctou
Josef Urban
únor 2016

Svatební foto manželů Aurelie a Huberta Habermannových 1931

I.

NÁDRAŽÍ, MÍSTO POSLEDNÍHO SLIBU

Pošmourný den, po obloze se honily potemnělé mraky, jako by symbolizovaly úzkost, zlost a také nenávist. Lidi rozdělila válka, jejich životy se složitě splétaly a každý pramének patřil jednomu jménu. Co jméno, to lidský osud, od narození až k smrti, jako drobný náhrdelník složený ze dnů a roků.

Zástup se ztěžka sunul k nádraží. Kráčeli tu všichni: muži, ženy, starci i děti. Každý měl pouze dřevěný kufr nebo prostý, plně napěchovaný ranec. Nařízení povolovalo 30 kg na osobu. Nádražní třída byla poničená, jak tudy před několika měsíci přecházela fronta. Domy kolem byly prázdné, vybité okenní tabule žalovaly světu hranatými obrazci děr snad všech možných tvarů. I jejich obyvatelstvo bylo dekrety předurčeno k odsunu. Mrtvá ulice, mrtvé město a zástup těch, co ztratili všechno. „Hněte sebou, vy chátro německá," vykřikl někdo z davu čumilů postávajících v hloučcích u cesty. Šedivé kráčející postavy se lesklý na mokré kostkové dlažbě, na drobných vlnkách kaluží jejich obraz marně stíral vítr, jako by v hledišti nikdo nechtěl věřit, že to, co se tenkrát odehrávalo před seřazovacím nádražím v Šumperku, byla holá skutečnost. „Jsou to všechno svině, chtěli celej svět, tak ať táhnou," vykřikla starší žena s šátkem na hlavě a hodila do davu kamenem. Starší muž v klobouku se přidává, skáče do zástupu Němců a zkope jednoho staříka, který nenese vůbec nic. Všichni scénu lhostejně sledují očima,

které už nevěří nikomu. Stařík se chvíli válí v kaluži, potom mu jedna z mladších žen, patrně dcera, pomáhá na nohy. Všichni v zástupu jsou vyděšení, napětí dostupuje vrcholu. Jednotlivé výkřiky po stranách průvodu se slévají v disharmonický vlčí chorál.

Pořádek udržovali gardisté, každý z nich měl na rukávu rudou pásku a na zádech karabinu. Když někde přerostla slovní střelba v přímý atak zástupu Němců, karabinéři zasáhli vždy až poté, když se někdo z přihlížejících vybouřil, anebo když se strhla hromadná mela. To potom hoši s páskami brali dav pažbami karabin hlava nehlava.

Kdesi uprostřed zástupu kráčela blonďatá žena, v každé ruce těžký kufr se zavazadlem. Vedle ní šlapaly její dvě dcery. Obě oblečené do kalhot z pruhované látky a každé z děvčat mělo na hlavě tmavý šátek. Na zádech starší se pohupoval malý hnědý batoh. Mladší třímala v náručí velkou dřevěnou pannu. Všichni se dívali upřeně do země. I žena, jejich matka, měla na hlavě šátek, byl však černý. Blonďaté vlasy byly teprve nedávno na krátko sestřiženy. Na okamžik zastavila, počkala, až ji dcery předejdou, aby na ně lépe viděla. Potom se znovu začala pohybovat s davem. Z postranní ulice vyběhl muž s ovázanou hlavou, vylezl na betonový patník a pozorně se rozhlédl přes kordon zvědavců. Jeho zrak sledoval pečlivě letargicky pochodující sudetské Němce. Postavu za postavou. Dlouho nemohl najít to, co hledal. Po chvíli seskočil dolů a začal se bezohledně probíjet na chodníku stojícím davem. V jeho tváři se zračilo železné odhodlání. Vůbec nevnímaje hustý kordon lidí, doslova odrážel jednu postavu z přihlížejících za druhou, uvolňuje si cestu po chodníku směrem k nádraží. Nikdo ze zvědavců ani moc neprotestoval, každý si myslel, že si jde odhodlaný muž s ovázanou hlavou a očima podlitýma krví vyřídit staré účty, právě teď, tady na nádraží, na poslední chvíli. A tak každý, do koho muž narazil, raději uhnul stranou, skuhraje pod vousy nějakou kletbu. „Uhněte, tak sakra uhněte mně," odstrčil muž tlustého, snad padesátníka. Tlouštík upadl na zem, ale vzápětí se zlostně zvedl. „Ty ses zbláznil, ty idiote," a chytil muže s ovázanou

hlavou za rameno. Ten se jen letmo ohlédl: „Teď nemám čas." Na okamžik se na tlouštíka zadíval. Přestože měl pohublou tvář, vyzařovala z ní stále ještě velká síla.

Tlouštík se zarazil a nechal muže pokračovat v cestě. Z jeho pohledu bezpečně poznal, že ho právě teď nemůže zdržovat. Muž s ovázanou hlavou urazil v davu snad dalších sto metrů, vylezl opět na betonový patník u cesty. Byl na dohled brány k seřazovacímu nádraží. Znovu se pátravě zadíval na průvod Němců postupujících k seřadišti. Konečně, konečně vidí blonďatou ženu s černým šátkem. Teď již běží najisto, bez ohledů, jen se zbytky svých sil, napříč davem Čechů a posléze i průvodem Němců.

Žena s dětmi je snad padesát metrů od brány nádraží. Nad hlavami davu prolétá osamocený čáp, pluje si svobodně po zamračeném nebi, dokonce malou chviličku přelétává jasně modrý cár oblohy, jakoby se na okamžik vrátil do těch dávno zašlých lepších časů, pospíchá bůhvíkam. Žena s šátkem ho pozoruje, potom se odevzdaným pohledem vrací dolů, zpět na zem, do davu. Muž, který pochoduje před ní, má na kabátě namalovaný velký hákový kříž.

Skupina s ženou a jejími dvěma dětmi míjí tři gardisty. Vysoký ozbrojenec s divokým vousem a rudou páskou na rukávu se s úsměškem dívá na ženu v šátku. V jeho pohledu je cosi nepopsatelného – směsice nenávisti a pohrdání, ale i strachu. Dívá se na ženu tak dlouho, až i ona zvedá oči, vyděšeně pohlédne na gardistu, jen nakrátko, na několik vteřin. Moc dobře ten potměšilý pohled zná. Tu najednou kdosi vyběhne z davu, jako blesk přiskočí k holčičce s panenkou a vytrhne jí z náručí poslední hračku – tu nejoblíbenější.

Brunátný muž na dítě křičí: „Já ti dám si hrát, ty spratku, to máš za to všechno," širokou dlaní uštědří dítěti facku, nejprve dlaní, potom hřbetem ruky a hrdě si s panenkou v podpaží stoupne hned vedle gardistů. Dívenka usedavě pláče, matka pokládá zavazadla, bere ji do

náručí a otírá pramínek krve, který jí teče z nosu. „Neplač, moje malinká, koupím ti novou, neplakej, prosím tě.“ Žena stojí bezradně s dítětem na prsou, ostatní lhostejně procházejí kolem dál k vlakovému nádraží.

Najednou se rozevře dav a před ženou se objeví muž s ovázanou hlavou, krátce ji pozdraví, něžně pohladí dívenku v matčině náručí a německy jí říká: „To bude dobré, uvidíš,“ a dává dítku kousek čokolády. Dívčina ji rychle dává do pusy, již nepláče, jen přerývaně vzlyká. Potom se jako vichr obrací k brunátnému muži, jde přímo k němu a bez okolků mu bere hračku. Plivne mu do tváře. Celou situaci pozorují ozbrojenci. Vousatý velitel jim však nedovoluje zasáhnout. Brunátný muž je celý zkoprnělý, vypadá, že se o něj co chvíli pokusí mrtvice.

Ovázaný muž se vrací k ženě s šátkem, krátce se však zastaví u velitele, kterého osobně zná. „Tak tohle je to vaše právo?“ odhodlaně se na něj dívá, „vždycky jsem si o tobě myslel svý, i když jsem ti nosil žrádlo do lesa, ale že do toho budete zatahovat děcka,“ přísně se podívá na opodál stojící gardisty, „je mi z vás na blití.“ Odvrací se a po několika krocích podává děvčátku dřevěnou panenku. Dívenka se usměje a stiskne hračku pevně v náručí. „Pokračujte, pokračujte“, ozve se kdosi z gardistů. Muž důvěrně přistoupí k ženě a tiše jí říká německy: „Já ho najdu, určitě ho najdu, napište mi vaši adresu, až dojedete.“ Žena se na něj smutně usměje, oba si tisknou ruce – naposledy. Muž s ovázanou hlavou ustupuje stranou, ženu i s dětmi brzy pohltí anonymní dav seřazovacího nádraží v Šumperku.

II.

STARÝ ZVYK

Řeka Morava se klikatila jako had, jako had, který se právě chystá ke skoku. Slunce pálilo a červnový den byl toho roku nezvykle horký. Přesto byl prales vrbiček kolem líně tekoucí řeky jasně zelený a netrpěl nedostatkem vody jako za letního sucha, kdy v Moravě teče málo vody a bludná ramena a temná zákoutí na mnoha místech vysychají.

Muž s udicí stál na náplavu písku, přes který se tiše šinula zelená voda. Byl bosý, po kotníky ve vodě. Chvíli pozoroval ze strany převalující se líný proud, který jej obtékal po vnějším odstředivém břehu. Potom udělal ještě dva kroky do hluboké vody. Jeho vyhrnuté nohavice začala smáčet chladná řeka. Od jejích pramenů na úpatí Králického Sněžníku je to sem k chromečskému náhonu pěkných pár desítek kilometrů. Hluboké stíny stromů však nedovolují slunci řeku rozehřát.

Konečně nahodil. Třpytka ztratila svůj lesk kdesi u dna. Chvíli sledoval, jak proud snáší zanořující se vlasec. Potom si uvědomil, že mu nohy už téměř umrzají. Bolest byla najednou nesnesitelná, zařezávající se až do mozku. Ještě se na ně stačil podívat, na okamžik. Bílá kůže kontrastující se zelenou vodou. Za lýtky se vytvářely dva nepravidelné víry, ve kterých se zmítaly tisíce drobných zrnéček písku.